

Bajzát Tünde*

ANGOLSZÁSZ KULTURÁLIS REÁLIÁK TANÍTÁSA ÉS MOTIVÁCIÓS JELENTŐSÉGE. EGY VIZSGÁLAT EREDMÉNYEI

1. Bevezetés

Napjainkban az élet minden területén kulcsfontosságú szerepet játszik egy idegen nyelv ismerete, különösen hangsúlyos ez az elvárás az angol nyelv iránt. A sikeres nyelvtanuláshoz és tanításhoz a nyelv ismeretén kívül a célnyelvi kultúra ismerete is hozzátartozik, mivel a kultúra átszövi mindennapjainkat, és jelen van minden cselekedetünkben. „A nyelv és a kultúra megfejthetetlenül összefonódik” (Brown 1994: 201). Ennek jegyében született kutatásom, melynek fő célkitűzése az, hogy bemutassa a leggyakrabban használt tankönyvek angolszász kultúrspecifikus elemeit és azt, hogy ezek hogyan segítik a nyelvtanulóknak a nyelv elsajátítását, és mennyiben motiválják őket. Ebből következően hogyan szükséges a nyelvtanítás ezen aspektusát megváltoztatni azért, hogy a nyelvtanulók még sikesebbek legyenek. Vizsgálat eredményeit mutatja be a tanulmány.

2. A kutatás célja

A 2006 tavaszán elvégzett kutatás célja, hogy bemutassa az általános-, közép- és felsőoktatásban leggyakrabban használt tankönyvek angolszász kultúrspecifikus elemeit és azt, hogy ezek hogyan segítik a nyelv elsajátítását. A kapott eredmények alapján megállapításokat, következtetéseket és javaslatokat tehetünk arra, hogyan szükséges a nyelvtanítás ezen aspektusát megváltoztatni azért, hogy a tanulók nyelvi és kulturális kompetenciái jobban megfeleljenek az iskolai elvárásoknak és a globalizálódó világ kihívásainak.

2.2. A kutatás módszere és elméleti háttere

Vizsgálatomat Fons Trompenaars mottóul választott egyik gondolata vezérelte: „A saját kultúránk olyan, mint hálnak a víz, életben tart, ezáltal élünk és lélegzünk.

* Bajzát Tünde, egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Idegennyelvi Oktatási Központ, tunde.bajzat@gmail.com.

Ami az egyik kultúrának fontos, lehet, hogy nem olyan fontos a másiknak” (Trompenaars 1993: 21).

A kutatás során és a tanulmányban a kulturális reália fogalmát Klaudy Kinga megfogalmazása alapján használom, mely szerint a kulturális reália „a valóságban: a forrásnyelvi kultúrára sajátosan jellemző jeltárgyak (ételek, italok, viseletek, stb.), amelyeknek a célnyelvben nincs megfelelőjük, a nyelvben: a fenti jeltárgyak elnevezései” (Klaudy 2002: 163).

Továbbá vizsgálatomat Dörnyei Zoltán és Bárdos Jenő kutatásainak eredményei is vezérelték. Dörnyei Zoltán szerint: „mind a tanárok, mind a kutatók szerint a motiváció az egyik kulcsfontosságú tényező, amely befolyásolja egy második nyelv vagy idegen nyelv tanulásának mértékét és sikerességét” (Dörnyei 1998: 117). A motiváció és motiválás fontosságát Bárdos Jenő kutatásai is igazolták, mely szerint: „[...] a motiváció több nyelvtanulási stratégia használatához vezet, amely az eredményesség révén növeli az önbizalmat, az önbizalom pedig tovább erősíti a motivációt. Ekképpen egy olyan logikai kör jön létre, amelynek szereplői egyvégtében egymást erősítik: a motiváció a stratégiahasználatot, a stratégiahasználat az eredményességet és az önbizalmat, az önbizalom pedig újfent a motivációt” (Bárdos 2000: 240).

A tanulmány következtetései egy empirikus felmérés eredményei, melyek három miskolci oktatási intézményben tanuló diákok egy csoportja által kitöltött magyar nyelvű kérdőíveken alapulnak. A kérdőívekben található zárt kérdés, értékelési skála és szabad válasz. A kérdőív legfőbb szempontjai: a használt tankönyvekből és a tankönyveken kívül elsajátított kultúrspecifikus elemek, és ezek motiváló hatása a nyelvtanulásra; az elsajátítás módszerei, ezek sikeressége és motiváló hatásai; továbbá, hogy mi keltette fel a tanulók érdeklődését az angolszász kultúra iránt.

2.3. A kutatási minta

A vizsgálatban 1 miskolci általános iskola, 1 miskolci gimnázium és a Miskolci Egyetem diákjai vettek részt. Mindhárom oktatási intézményben 100 véletlenszerűen kiválasztott diák töltötte ki a kérdőívet, azaz összesen 300 diák.

A vizsgálatban részt vett általános iskolás diákok 10 és 15 éves kor közöttiek voltak, átlagéletkoruk: 12,33 év. Az általános iskola 4., 5., 6., 7., és 8. osztályából egyaránt 20 fő töltötte ki a kérdőívet, akik 51%-ban lányok és 49%-ban fiúk voltak. A résztvevők csak általános angol nyelvet tanulnak (más tantárgy angol nyelven történő tanulására ebben az iskolában nincs lehetőség), 45%-uk heti 3 órában, 55%-uk pedig emelt órászámban, heti 5 órában. A gimnazista diákok 15 és 17 éves kor közöttiek voltak, átlagéletkoruk: 15,99 év. A gimnázium 9., 10. és 11. osztályából 32, 43 és 25 fő töltötte ki a kérdőívet, akik 50%-ban lányok és 50%-ban fiúk voltak. A résztvevők 57%-a heti 5 órában, 30%-a heti 6 órában, 8%-a heti 8 órában, 5%-a pedig heti 10 órában tanul általános angol nyelvet. Ezenkívül a tanulónak lehetőségük van angol nyelven civilizációt heti 3 órában, földrajzot és informatikát heti 2 órában tanulni. A megkérdezett diákok közül 12 fő civilizációt, 58 fő földrajzot és 69 fő informatikát tanul. A számadatokból az is látható, hogy a diákok két

egyéb tárgyat tanulnak egyszerre, a leggyakoribb párosítás a földrajz-informatika. A Miskolci Egyetem hallgatói közül a vizsgálatban részt vett 6 fő a Bölcsészettudományi, 12 fő az Egészségügyi, 5 fő a Gazdaságtudományi, 55 fő a Gépészmérnöki, 14 fő a Jogi és 8 fő a Műszaki Föltudományi Karról. A műszaki karok hallgatóinak magas részvételi létszámával indokolható a 38%-os női és 62%-os férfi arány. A vizsgálatban részt vett diákok 19 és 29 éves kor közöttiek voltak, átlagéletkoruk: 22,17 év. A résztvevők 50%-ban főiskolai és 50%-ban egyetemi hallgatók voltak, 21 fő az 1. évfolyam, 18 fő a 2., 27 fő a 3., 29 fő a 4. és 5 fő az 5. évfolyam hallgatója. Az egyetemi gyakorlat értelmében minden hallgató nyelvi tanulmányainak utolsó félévében tanul szaknyelvet, de ezenkívül lehetőség van szakmai tárgyak angol nyelven történő tanulására is. Azonban a megkérdezett hallgatók csak igen csekély százaléka él ezzel a lehetőséggel, mert csupán 12 fő tanul szakmai tárgyat angol nyelven a félévben, és 8 fő az, aki korábban vett részt ilyen képzésben.

3. Az eredmények értékelése

Az eredményeket három szempontból értékeli a jelen tanulmány. Elsőként bemutatja a vizsgált intézményekben használt tankönyvek kulturális reáliáit és ezek tanítási módszereit. Ezt követi a tankönyveken kívül tanított kulturális reáliák és tanítási módszereinek bemutatása. Végezetül a kulturális reáliák motiváló hatásai kapnak helyet tanulmányomban. A három szempontra támaszkodva javaslatot teszek a változtatás lehetséges módjára a köz- és a felsőoktatásban.

3.1. A leggyakrabban használt tankönyvek kulturális reáliái és tanítási módszerei

A vizsgálatban részt vett diákok által használt tankönyvek gyakorisági sorrendben a következők: *Wow sorozat*, *New Headway sorozat*, *English File sorozat*, *1000 kérdés 1000 válasz*, *Enterprise sorozat*, *Happy street*, *Cambridge First Certificate*, *First Certificate Star*, *Project English sorozat*, *Cutting Edge*, *Angol nyelv kezdőtől az alapfokú nyelvvizsgáig*, *Channel your English*, *TELC*, *Hotline*, *General Communication Skills and Exercises*, *Kérdések és válaszok angol nyelvből*, *High time*, *Rigó nyelvvizsga sorozat könyvei*, *Cambridge Advanced English*, *Go!*, *Plus*, *Chatterbox*, *Twenty but One*, *English Grammar in Use*, *Enterteen*, *Cambridge Proficiency English*, *Nyelvtanközpontú tesztek*, *Blueprint*, *Express English*, *Flying star*, *Open Doors*, *Criss-Cross*, *Grapewine*, *How English works?*, *Prospects*, *Steps*, *Streamline*, *Tip top*, *You and Me*. A felsorolásból látható, hogy a megkérdezett diákok angol tanulásuk során a könyvek széles választékával találkozhatnak.

A megkérdezett általános iskolások által leggyakrabban használt könyv a *Wow! 1*. A vizsgált gimnázium hallgatói az *English File* sorozat intermediate szintű könyvét forgatják leggyakrabban az órákon. Az egyetemisták pedig a *New Headway* sorozat pre-intermediate szintű könyvéből tanulnak leginkább. Az említett tankönyvek alapján az általános iskolások Anglia és az USA; a gimnazisták Anglia, Skócia és az USA; az egyetemisták Anglia, Ausztrália, Dél-Afrika, Kanada, Skócia, az USA és

Új-Zéland kultúrájával találkozhatnak a könyvek oldalain. A könyvek kulturális reáliáinak elemei a következők: mindennapi élet és szokások, nevezetességek, országismeret, híres emberek, fiatalok élete, iskolai szokások, élelmiszerek, időjárás, étkezés, vásárlás, filmek, zene, színház, utazás, szabadidő, közlekedés és történelem.

Az általános iskolások képek, olvasmányok és dalok alapján sajátítják el a fent említett reáliákat, azonban a gimnazisták és egyetemisták által használt könyvek tanítási módszerei és eszközei kibővülnek újságcikkkel és magnóhallgatással.

3.2. Tankönyveken kívül tanított kulturális reáliák tanítási módszerei

Az előző fejezetben láttuk a tankönyvekként használt könyvek listáját, kulturális reáliáit és azok tanítási módszereit. A jelen fejezet a tankönyveken kívül tanított kulturális reáliák tanítási módszereit mutatja be hat kategória alapján. A hat kategória a következő: a nem angol, illetve az angol anyanyelvű tanár élménybeszámolót tart; képeket, fényképeket mutat; vetít (projektor, videófilm, diakép); kulturális tárgyakat mutat; zenét hallgattat, énekel az osztály; feladatokat, rejtvényeket oldanak meg. A megkérdezett diákok közül az általános iskolások életkori sajátosságukból adódóan leggyakrabban (33%-ban) a feladatok, rejtvények megoldásán keresztül ismerkednek a tanórákon az angolszász reáliákkal, teszik ezt nem angol anyanyelvű tanár irányítása alatt, mert a vizsgált általános iskolában nem tanít angol anyanyelvű tanár. Jelentős szerepet tölt be (27%) a zenehallgatás és éneklés módszere is. Az alkalmazott módszerek sorát az élménybeszámoló, képek, fényképek bemutatása, vetítés és a kulturális tárgyak szemléltetése követi egyre csökkenő mértékben.

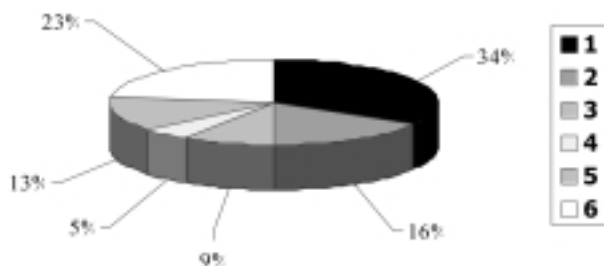
Azonban a gimnazista és egyetemista hallgatók esetében nem csak a módszerek sorrendje különböző, hanem a vizsgált két intézményben a hallgatókat angol és magyar anyanyelvű tanár is oktatta/oktatja. Ez utóbbi ellenére mindkét tanártípus esetén a tanár élménybeszámolója a leggyakrabban alkalmazott módszer, magyar anyanyelvű oktató esetén 31% és 28%-ban, angol anyanyelvű oktató esetén 34% és 34%-ban. Az alkalmazott módszerek sorát a feladatok, a rejtvények megoldása; képek, fényképek bemutatása; a zenehallgatás és éneklés módszere; a vetítés és a kulturális tárgyak szemléltetése követi egyre csökkenő mértékben.

Az 1. ábrán látható, hogy a vizsgálatban részt vett diákok által összesítve melyek az előbb tárgyalt hat módszer közül a legkedveltebbek. A megkérdezett diákok a tanár által tartott élménybeszámolót részesítik leginkább előnyben (34%), melyet a feladatok, rejtvények megoldása követ jelentős arányban. Az alkalmazott módszerek preferált sorrendjében a képek, fényképek bemutatása; a zenehallgatás és éneklés módszere; a vetítés és a kulturális tárgyak szemléltetése követi egyre csökkenő mértékben.

Az 1. ábra eredményeit összehasonlítva az alkalmazott módszerek gyakoriságával jelentős hasonlóság fedezhető fel, amely a tanulók nyelvtanulási motivációit is növeli.

Összehasonlítva a három intézményt ugyanarra a következtetésre jutunk, ugyanazt az eredményt kapjuk, amelyet a módszerek gyakoriságának használatánál láthattunk.

1. ábra. Tankönyveken kívül tanított kulturális reáliák tanítási módszereinek preferált sorrendje

A számok az alábbi kategóriákat jelölik az 1. ábrán: 1: a tanár élménybeszámolót tart; 2: képeket, fényképeket mutat; 3: vetít (projektor, videofilm, diakép); 4: kulturális tárgyakat mutat; 5: zenét hallgat, énekel az osztály; 6: feladatokat, rejtvényeket oldanak meg.

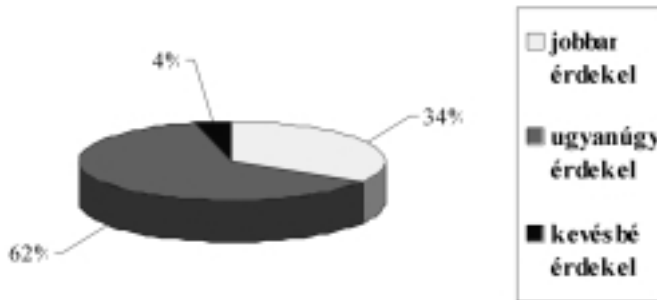
3. 3. A kulturális reáliák motiváló hatásai

Az előző fejezetben bemutatott eredmények is rámutattak a kulturális reáliák motiváló hatására, amelyet a jelen fejezet mutat be részletesebben.

A vizsgált általános iskolás tanulók majdnem felét (41%) a nyelvsajátításban nagymértékben segítette az angolszász kultúra megismerése, továbbá jelentős mértékű volt azon válaszadók száma is (34%), akiket közepes mértékben befolyásolt a kultúra megismerése. Ezzel ellentétben a megkérdezett gimnazista és egyetemista hallgatók felét csupán kis mértékben segítette a kultúra többlet ismerete a nyelvsajátításban. A tanulók válaszaiból az is kiderült, hogy milyen jellegű segítséget nyújtott nekik a kultúra megismerése. Az általános iskolásokat és az egyetemistákat segíti a tanulásban és több ismeretet nyújt nekik, azonban a gimnázium diákjai számára inkább érdekesebbé teszi a tanulást.

A 2. ábra bemutatja, hogy a diákok több mint fele (62%) ugyanúgy érdeklődik az angol nyelv elsajátítása iránt, de harmadukra pozitív motiváló hatással bírt a többlet ismeretanyag, és csekély mértékű azon válaszadók száma, akiket demotivált ez a tény. Összehasonlítva a három vizsgált intézményt megállapítható, hogy az általános iskolás tanulókat motiválta leginkább a kultúrával való ismerkedés.

2. ábra. Azáltal, hogy megismerkedtem az angolszász kultúrával, az angol nyelv elsajátítása...

A kultúra nyelvsajátítás iránti érdeklődésre gyakorolt hatásaihoz hasonló eredményt mutat az angolszász kultúrának a nyelvtanulás könnyebbségére vonatkozó hatása is. A vizsgálatban részt vett általános iskolások 50%-nak ugyanúgy, de 44%-uk számára megy könnyebben és jobban az angol nyelv tanulása és csak 6%-uk érezte úgy, hogy nekik kevésbé megy az angol tanulás a kultúra megismerése után. Azonban a gimnázium és egyetem hallgatóinak nagy részének (81% és 83%) ugyanúgy megy a nyelvsajátítás és csupán 16%-ának jelent ez segítséget.

A kutatásban részt vett diákok válaszaiból azt is megtudjuk, hogy mi az, ami leginkább felkeltette érdeklődésüket az angolszász kultúra iránt. Mindhárom vizsgált intézményben a történelem, az irodalom, a zene, és a szokások/hagyományok szerepeltek válaszként erre a kérdésre.

3.4. Tanulságok a köz- és felsőoktatás számára

Az előzőekben bemutatott eredmények alapján szükséges lenne az angolszász kultúra oktatására nagyobb hangsúlyt helyezni a köz- és felsőoktatásban, különös tekintettel az általános iskolásokra, mert őket még jobban befolyásolja és motiválja, mint a többi korosztályt. Ezen kívül tanácsos lenne az eddigiekben kevésbé használt módszereket alkalmazni a mindennapi oktatásban. Továbbá kiemelt szerepet biztosítani az angolszász történelem, az irodalom, a zene, és a szokások/hagyományok oktatásának. Az oktatás ezen aspektusának részletesebb feltérképezése egy újabb kutatás tárgyát képezheti.

4. Összegzés

A tanulmány ismertette egy 2006 tavaszán a kulturális reáliák témakörében végzett kutatás eredményeit. Bemutatta egy általános iskola, egy gimnázium és a Miskolci Egyetem egy véletlenszerűen kiválasztott csoportjának az intézményekben használt tankönyvek kulturális reáliáit és ezek tanítási módszereit. Megvizsgálta a tankönyveken kívül tanított kulturális reáliákat és tanítási módszereit. Továbbá bemutatta a kulturális reáliák motiváló hatásait. A kapott eredmények alapján a tanulmány javaslatokat tett arra, hogy mit és hogyan érdemes megváltoztatni a magyarországi nyelvoktatásban azért, hogy a tanulók nyelvtanulási motivációit fenntartsák, illetve növeljék. Az empirikus kutatás további eredményeinek tárgyalása és elemzése meghaladja e tanulmány kereteit.

Irodalom

- Bárdos Jenő 2000. *Az idegen nyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakorlata*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Dörnyei Zoltán. 1998. *Motivation in second and foreign language learning*. *Language Teaching* 31: 117–135.
- Fons Trompenaars 1993. *Riding the Waves of Culture. Understanding cultural diversity in business*. Nicholas Brealey, London.
- H. Douglas Brown. 1994. *Principles of Language Learning and Teaching*. Englewood Cliffs. Prentice Hall Regents, New Jersey.
- Klaudy Kinga 2002. *Bevezetés a fordítás elméletébe*. Scholastica, Budapest.